

Vyskupas Motiejus Valančius apie katalikų persekiojimą ir švietimą

Ona Tijūnėlienė

Klaipėdos universitetas

M. Valančius – ryškiausia XIX a., mūsų tautos priespaudos, tamsos, vergavimo okupantams laikotarpio, asmenybė. Jis – tautos prigimtinių teisių gynėjas, švietėjas, mokyklų organizatorius, rašytojas, sergančių sielų gydytojas, aukštas katalikų bažnyčios hierarchas. Daug tiesos apie jį pasakė iškilūs mūsų krašto žmonės: „Tai didelis medis, o mes to medžio šakelės“ (B. Brazdžionis), „šviesiausias iš negęstančių žiburių“ (kun. A. Liutima), „Tokie žmonės gimsta tik vieną kartą per kelis šimtus metų“ (J. Tumas), „Žemaičių Didysis“ (G. Valančius) ir kt.

Artėjant M. Valančiaus gimimo 200 metų jubiliejui, taip pat šiomet sukakus 150 metų nuo veikalo „Žemaičių vyskupystė“, kurią J. Jasaitis pavadino ir Lietuvos Bažnyčios, ir lietuvių kultūros istorija [3, p. 53], pasirodymo, turime gerą progą atsigręžti į šios iškilios asmenybės gyvenimą, veiklą, semtis stiprybės, mokytis tarnauti krašto žmonėms, aktyviau tyrinėti jo palikimą.

Apie M. Valančiaus pedagogines idėjas, šviečiamąją veiklą rašė mūsų krašto mokslininkai, dvasininkai (M. Karčiauskienė, M. Lukšienė, A. Kulakauskas, V. Zaborskaitė, kun. A. Alekna ir kt.). Tačiau M. Valančiaus palikimas neišsemiamas. Jame dar yra tyrinėtinių problemų.

Šio straipsnio **tikslas** – aptarti M. Valančiaus knygos „Maskoliams katalikus persekiojant“ šviečiamąsias idėjas.

Tyrimo **objektas** – švietimo būklė Lietuvoje XIX a. antroje pusėje remiantis šia knyga.

Metodai – analizė, sintezė.

Knygos atsiradimo aplinkybės

Atsakymą į šį klausimą randame 1929 m. Klaipėdoje išleistoje M. Valančiaus knygoje „Pastabos sau pačiam“, kurią sudarė J. Tumas-Vaižgantas, remdamasis vyskupo dienoraščiais ir užrašais. Joje minimas faktas apie Žemaitijos kunigams iškeltą religijos politikos bylą dėl Prūsijoje lietuvių kalba išleistų ir Lietuvoje platinamų brošiūrų: „Isz Tamsybes wed tiktay Kielis Teysybes“ (1868), „Parspieimas“ (1868), „Szniakiesis Katalika su nekataliku“ (1868), „Prajautimas“ (1869), „Wargai Bažniczes Katalikų Letuwoj ir Zemajcziusi“ (1869), „Litanie apej wisus szwęntus Muzcelnikus“ (1869) ir kt. [1, p. 72–74].

M. Valančiaus dienoraštyje skaitome nepasitenkinimu persunktą įrašą: „Tas knygutes žmonės godžiai skaitė, o kai jau kiekvienoje troboje, ypač Žemaičiuose, jos buvo paplitusios, patyrė valdžia ir liepė gaudyti. Nesunku buvo susekti, nes mūsų žmonės žiopliai, greit pasakoja viską reikalingiems ir nereikalingiems“.

giems“ [1, p. 72]. Taigi caro valdžios staty-
tiniai, sužinoję apie knygų spausdinimo ir
jų platinimo akciją, ėmė persekioti platin-
tojus, ieškoti knygų autoriaus. Buvo apkaltinti 8 kunigai. Dauguma jų gynėsi, tačiau
buvo ir tokių, kurie tvirtino, kad brošiūrų au-
torius – vyskupas. Tai Gaurės komendorius
V. Dembskis ir Batakių klebonas E. Mont-
vila. Bet visi caro valdininkų bandymai apkaltinti vyskupą buvo nesėkmingi: kratos
metu lietuviškų knygų nerasta, nerasti ir Prū-
sijoje intensyviai ieškoti brošiūrų rankraš-
čiai.

Be įrodymų nubausti vyskupą buvo sun-
ku. Nors Tilžės klebonas kun. Zuberma-
nas raštu prisipažino, kad jis parašęs bro-
šiūras ir išspausdinęs, tačiau žandarai nepati-
kėjo. Byla baigėsi tuo, kad dalis apkaltintų
kunigų buvo ištremti į katorgą [2, p. 72–74].

Vis dėlto šių brošiūrų, parašytų tuoj po
spaudos uždraudimo, autorius buvo M. Va-
lančius. To nepaneigia jis pats savo dieno-
raštyje [1, p. 72–74], tą teigia V. Biržiška [5,
p. 78–119] ir nuosekliai įrodo J. Tumas savo
paskaitoje „Vyskupas Valančius – visų reli-
ginės politikos brošiūrų autorius“, kurios
tekstas išspausdintas jo paties iš minėtų
M. Valančiaus brošiūrų sudarytoje ir 1929 m.
„Žinijos“ draugijos Kaune išleistoje knygo-
je „Maskoliams katalikus persekiojant“
[2, p. 110–113].

Nelaikydamas nei vyskupo revoliucionie-
riumi, nei pačios knygų spausdinimo ir pla-
tinimo akcijos revoliucija, J. Tumas pripaži-
no, kad tai vis dėlto buvo revoliucijos ge-
malas. Akcija organizuota plačiu mastu.
Kiekvienos brošiūros – 3 tūkstančiai egzem-
pliorių. Brošiūrų buvo devynios, vadinasi,
išplatinta 27 tūkstančiai egzempliorių. Su-
sekta jų nedaug. Nedideliame krašte, kur
kompaktiškai gyveno lietuviai, jų pakako:
brošiūras skaitė kunigai, raštingi kaimiečiai,
kai kurias jų vietas vieni kitiems pasakojo.
„Lietuviai katalikai, maskolių nuolat bado-

mi, kaip įkaitinta geležimi, tikėjimo varžy-
mais, pradėjo išeiti iš tradicinio pasyvumo
aiškiai okupantų nenaudai.“ [2, p. 118].

Didis M. Valančiaus nuopelnas, kad po
spaudos uždraudimo jis pirmas ėmė spaus-
dinti lietuviškas knygas Tilžėje. Jis buvo ir
pirmasis jų gabenimo į Lietuvą organizato-
rius ir platinimo iniciatorius. M. Valančiaus
pėdomis sekė kiti kovotojai už lietuviybę –
Tėvynėje uždraustų knygų spausdinimas vys-
kupo pramintu taku buvo perkeltas į Prūsi-
ją [4, p. 57].

Knygos turinys ir pagrindinės idėjos

Knyga sudaryta iš jau minėtų nedidelės ap-
imties brošiūrų (knygoje vadintų straips-
niais). Didžiausias dėmesys skiriamas toms
„lietuviybės tvirtovėms“, kurios okupacijos
metais (1795–1915), ypač po 1863 m., trukdė
rusinti Lietuvos kaimo žmones ir prieš kurias
buvo nukreiptos visos griaunamosios Murav-
jovo ir jo įpėdinių priemonės. Knygoje charak-
terizuota katalikų bažnyčios būklė, aptariamai
caro valdžios statytinių metodai, kuriais prime-
tė lietuviams stačiatikių tikėjimą, nurodytos
prigimtinio tikėjimo praradimo pasekmės – sil-
pnėja dora. Nušviesta mokyklos būklė ir jau-
niems žmonėms joje daroma žala. Rekomen-
duoti pasipriešinimo svetimam įtakai būdai.

Keleto knygos straipsnių autorius pasi-
vadina prūsu, Tilžės dekanu kunigu Jonu
Zubermannu. Ir „Prajautime“ M. Valančius
apsimeta esąs svetimos šalies žmogus, ne-
pasiruošęs kritikuoti imperatoriaus ir aukš-
tos jo giminės, o tik pasiryžęs atskleisti oku-
pantų tikslus bei jų veiklos būdus. Straips-
nyje suformuluoti keturi atvykusiųjų užda-
viniai: a) valdyti, b) vaikus mokyti, c) vaikus
gadinti, d) katalikus varginti. Autorius nėra
nusiteikęs prieš rusų tautybės žmones ap-
skritai. Rusijoje esą daug gerų žmonių, pri-
glaudžiančių pakeleivį, pagelbstinčių jam. Jis
tik pasisako prieš tas blogybes, kurias atei-

viai neša Lietuvai, mūsų kraštui. Pasirinkęs klausimų-atsakymų formą, pasakoja apie tai, ko ir koku tikslu čia svetimi atvykę ir kaip jie elgiasi.

Kaip valdo? Valdymo būdą nulemia tai, kad Lietuva jiems irgi svetimas kraštas, kurio jie nemyli ir tik nori kuo daugiau naudoti iš jo gauti. Jie – plėšikai (lupikai), per dideliais mokesčiais apdėję valstiečius, jau spėję ypač nuskurdinti Kauno guberniją. Vyskupas piešia ir moralinį caro valdininkų veidą – jie gauna dideles algas, lošia kortomis, gyvena prabangiai ir geria be saiko. Argi tokie žmonės gali valdyti kraštą? – retoriškai klausia autorius.

Kaip moko? Mokykla ganytojui – auklėjimo įstaiga. Geras auklėjimas grindžiamas teisingu tikėjimu. Tad gera mokykla ta, kuri katalikus auklėja katalikiškai. Tuo tarpu valdžios mokyklos skirtos lietuviams svetimą tikėjimą primesti ir surusinti. M. Valančius valdžios mokyklose auklėjimo požiūriu iš esmės nieko gera nematė, o tik vieną ryškia tendenciją – „pripratinti prie barzdos: visi maskoliai barzdoti it ožiai“ [2, p. 31], nudorinti „per girtybę, paleistuvystę ir vagystę“ [2, p. 31].

Apie „didžiųjų“ (vidurinių) mokyklų – Šiaulių, Raseinių, Kauno, Panevėžio – mokytojus atsiliepia ir teigiamai, ir neigiamai. Yra mokytojų, kurie esą elgiasi dorai, nori mokyti jaunimą. Kita vertus, jie svetimos šalies žmonės, nusiteikę prieš katalikus, todėl ir jų vaikus moko nenuoširdžiai, atmetinai, kaip „samdininkai“. Mokytojams nerūpi vaikų mokymosi rezultatai, nerūpi, šie elgiasi dorai ar ne. Be to, mokytojai nerodo pavyzdžio vaikams, o savo nedoru elgesiu piktina juos. Pasibaigus mokslo metams, vaikai tampa netikusio šių mokytojų darbo aukomis – jie paliekami antramečianti.

Priekaištų caro valdžios švietimo organizatoriams autorius turi ir dėl mokymosi sąlygų. Esamą padėtį lygina su ankstesne, pa-

lankesne lietuvių tautai: mini Edukacinės komisijos veiklos metus, kai panaikinus jėzuitų ordiną, jo lėšos buvo panaudotos mokykloms išlaikyti, krašto žmonių švietimui organizuoti. Mokslas buvo nemokamas. Dabartinė situacija visiškai priešinga: „tarsi pritrūkusi pinigų“ valdžia reikalauja kasmet už kiekvieną mokinį po 30 ar 50 rublių.

M. Valančius priekaištauja ir dėl teisės mokytis vidurinėse mokyklose: jei anksčiau, dar okupacijos pradžioje, nebuvo per daug varžomos teisės, tai dabar švietimo organizatoriai griežtai nustatę, kiek kurioj mokykloj mokinių turi būti. Mokyklų viršininkai atvežtų mokytis vaikų nepriima, teigdami, kad nėra vietų, o tėvai, norintys savo vaikus leisti į mokyklą, nebegali to padaryti [2, p. 26].

Autorius pasipiktinęs ir tokia padėtimi, kai varžydama švietimo teises Lietuvoje, caro valdžia leidžia vaikams mokytis tik rusiškai: atėmė iš vaikų lenkiškas maldų knygeles, liepė pirkti tik rusiškas.

M. Valančius kritikuoja carinio švietimo valdininkus, įteisinusius stačiatikių tikėjimo vaikams pirmenybę stojant į mokyklą. Antroje vietoje evangelikų liuteronų tikėjimo, trečioje – žydų, o paskutiniai priimami katalikų vaikai. Autorius protestuoja ir prieš tokius dalykus, kai katalikų vaikai varomi melstis į cerkves, nors katalikų bažnyčios įstatymai to neleisdžia daryti.

Paprastų žmonių vaikams skirtas mokyklas (pradžios) vyskupas vadina mažosiomis mokyklomis. Jų būklė iki 1861 m. piešia pakankamai šviesiomis spalvomis. Buvo sukurtas platus jų tinklas: mokykla veikė prie kiekvienos parapijos bažnyčios. Mokė, kas galėjo: vargonininkai, zakristijonai ar šiaip pasamdyti žmonės. Žiemą tose mokyklose mokydavėsi po penkis tūkstančius ir daugiau. Mokėsi ir iš lietuviškų knygų, kad išmokę skaityti ir bažnyčiose iš knygų galėtų pasimelsti. Tiek rusiškai, tiek lenkiškai rašyti mokėsi mažai. Mokyklų valdymas buvo vys-

kupo rankose. Primenami ir kiti vyskupo veiklos barai: jis įvairaus turinio knygas rašė, leido jas krašto žmonėms. „Apšvietimas, it tekanti saulė, kas kartas didžiaus plėtės“ – rašė vyskupas [2, p. 25].

Šiuo taupiu sakiniu M. Valančius apibūdino tą rezultatą, prie kurio organizaciniu požiūriu daugiausia prisidėjo jis pats. Šio reiškinio pradžios reikėtų ieškoti 1841 m., kai buvo gautas caro valdžios leidimas steigti prie bažnyčių mokyklas. Kaip nurodo kun. A. Alekna monografijoje apie M. Valančių, jau jo pranokėjai vyskupai pasiekė, kad prie kiekvienos parapijos bažnyčios ir jos filialo veiktų mokykla. „Valančius prisiėmė tiktai sumanymą plačiai gyvenime įvykinti. Žmonių švietimas per parapines mokyklas buvo mylimiausia Valančiaus mintis ir nuo pat savo vyskupavimo pradžios uoliai ėmėsi jisai parapiinių mokyklų steigimo“ [6, p. 50]. Mūsų švietimo istorijoje šios mokyklos žinomos kaip valančinės mokyklos. Intensyvi ir rezultatyvi parapiinių mokyklų steigimo veikla išsamiai išanalizuota ir įvertinta minėtoje kun. A. Alekno monografijoje [6, p. 48–68]. Apie valančines mokyklas rašė ir mūsų mokslininkai pedagogai.

Knygoje piešiama ir priešinga situacija, susikūrusi po 1861 m., kai „vyresnybė užrakino visas klebonų mokyklas ir įsteigė savo maskolines mokyklas“ [2, p. 25]. Autorius mini apie šimtą septyniasdešimt pavadinimų valdžios mokyklų, naujai atidarytų Kauno, Ukmergės, Zarasų, Panevėžio, Telšių, Raseinių apskrityse. Mokyklų, caro valdžiai nieko nekainuojančių, žmonių išlaikomų [2, p. 27].

Kas moko katalikus šiose mokyklose? Mokytojai – popų vaikai, nė žodžio lietuviškai nemokantys. Autorius ironiškai apibūdina šių mokytojų bendravimo su vaikais būdą: „jie šneka su vaikais, lygia dalimi nė žodžio maskoliškai nemokančiais, it žąsys su kiaulėmis“ [2, p. 27]. Vaikus moko rusiškai, nes patys lietuviškai nemoka.

Kad pabrėžtų tokio vaiko prigimties būdo neatitinkančio mokymo žala, taip pat atkreiptų dėmesį į nenuoseklus caro valdžios statytinių – švietimo organizatorių – veiksmus, vyskupas primena, kad aukštesnių mokyklų mokiniams prancūzų kalbai mokyti ieško mokytojų prancūzų, o Lietuvos vaikams, nemokantiems rusiškai, skiria lietuviškai nemokančius mokytojus. „Ar tai ne juokai“, – retoriškai konstatuoja M. Valančius.

Knygoje išryškintos mokytojų nedorybės: polinkis girtuokliauti, netinkamas elgesys pasigėrus matant visiems. Autorius suabejoja net šių mokytojų tėvų dora: „Kokie ten yra jų tėvai popai, kad jų vaikai pačioj jaunystėj taip elgiasi?“ [2, p. 27].

Dideli mokesčiai, vaiko prigimties neatitinkantis mokymo organizavimas, nedoras mokytojų elgesys – tai pagrindinės M. Valančiaus nurodytos priežastys, dėl kurių dievobaimingus Lietuvos žmones, ūkininkus kviečia boikotuoti valdžios mokyklas ir neatiduoti į jas savo vaikų. Vyskupas mini tokius faktus, kad švietimo organizatoriai dėl tėvų vengimo leisti vaikus į valdžios mokyklas kaltina kunigus, skiria baudas tėvams, pasitelkia į pagalbą kazokus, kad šie priverstų tėvus atiduoti vaikus į valdžios mokyklas. Autorius su pasipiktinimu konstatuoja, kad net 1867 ir 1869 m., bado metais, caro valdininkai vertė atiduoti vaikus į valdžios mokyklas, veikiančias miestelyje, ir tiekti maistą, kai tuo tarpu namuose ir sunkiausiomis sąlygomis juos buvo galima išlaikyti.

Autorius piktinasi, kad motinos priverstos siųsti dukteris į mokyklas, kur dirba tokie nedori mokytojai, kurie tikrai nepajėgūs nieko gero išmokyti. Trokšdamas, kad to nebūtų, sušunka: „nuo bado, maro, ugnies ir karo ir tokio vaikų mokymo išgelbėk Lietuvą su Žemaičiais, Viešpatie“ [2, p. 28]. Ir

pasiteisina, kodėl taip prabilo: „maskoliai“ atsiųsti, kad Lietuvos vaikus gadintų.

Knygoje atskirai aptariamos katalikų vaikų tikėjimo mokymosi ir religinės praktikos problemos. Valdžios mokyklose caro valdžios įsakymu pirmaisiais metais vaikai mokomi katalikų tikėjimo lietuviškai, o antrais ir vėlesniais – rusiškai. Beje, kunigams dėstant katekizmą, mokytojai rusai trukdo, elgiasi nepagarbiai su kunigais, nes jie, vyskupo žodžiais tariant, neapsišvietę ir nedori, kaip bernai.

M. Valančius mini ir kitas priemones, atitolinančias lietuvių katalikų vaikus nuo kunigų įtakos. Viena iš jų – kai kurias mokyklas caro valdininkai įsteigė toliau nuo bažnyčių, pavyzdžiui, Šimkaičiuose, Gūdžiūnuose, Šereikiuose ir kt. Apsunkintas kunigų darbas: kas savaitę jie į tas mokyklas turi važiuoti mylią ir daugiau, už tai jokio atlyginimo neimdami. Skriauda ir vaikams, nes tų mokyklų vaikai negali nueiti nė išpažinties į savo bažnyčią.

Antra svetimo tikėjimo primetimo ir vaikų nudorinimo priemonė ta, kad caro valdininkai, atidarę cerkves, netoli jų įsteigia ir mokyklas katalikų vaikams, o šventomis dienomis varo juos į cerkves ir „paikina“. Tėvai nepajėgia tokiems dalykams pasipriešinti.

Vyskupas savo brošiūrų skaitytojams aiškino, kad atsisakyti katalikų tikėjimo didžiausias nusidėjimas, o priėmę stačiatikių tikėjimą žmonės patirtų dvasinę skriaudą. Tai bando įrodinėti pakankamai stačiokiškai ir aistringai: stačiatikiai neturi rožančiaus nei škaplierių, nėra nė vienoje jų cerkvėje jokių atlaidų, jų niekas nemoko tikėjimo, jiems popai neduoda knygų, nesako pamokslų. „Užšalęs jų tikėjimas, užšalusi jų širdis Viešpaties meilei. Ką jūs, lietuviai su žemaičiais, darytumėte pavirtę į maskolių tikėjimą. Prapultumėte iš vienos širdgėlos“ [2, p. 48]. Beje, vyskupas prisipažįsta turįs

galvoje tik tuos rusus, kurie į mūsų kraštą atvyko – gal Rusijoje esą ir dievobaimingų žmonių. Apie į Lietuvą atvykusius atsiliepia pačiais nepalankiausiais žodžiais – jie vagys, girtuokliai ir galvažudžiai. Ir viršinkinai tokie visi, ypač žemesnio rango. Tokie nedori todėl, kad neturi jokio tikėjimo. „Jų dievas – degtinė ir pinigai; už pinigus iš jų viską gausi; pagaliau vėlę parduos, nes patys yra pliki, kaip maži vaikai. Tokiais pat nori maskoliai ir katalikus padaryti. Dėl to tai matydami Lietuvius ir Žemaičius karštai meldžiantis, vaikščiojančius į bažnyčią ir savo tikėjimo įstatymus laikančius, apmaudauja, pavydi ir dėl to spaudžia be galo. Argi tad ne geresnis yra daiktas už tikėjimą numirti, ne kaip tokiais palikti?“ – tokiais žodžiais įtikinėja vyskupas žemaičius, kad reikia gelbėti katalikišką dorumą [2, p. 48].

Knygoje apie šią vaikų rusinimo priemonę – skatinimą priimti stačiatikių tikėjimą – tik užsiminta. Iš tikrųjų M. Valančius sistemingai kovojo su oficialių mokyklų vadovybe, kurios nurodymu po 1863 m. mokiniai katalikai buvo verčiami karaliaus dienomis vaikščioti į stačiatikių cerkvę, pratinami nuo mažens dalyvauti jų pamaldose. Pradėti akciją prieš nukatalikintojus rusus vyskupą paragino Popiežius Pijus IX. Kaip nurodo J. Tumas, beveik 70-ties metų ganytojas su jauno veikėjo įkarščiu, energija ir temperamentu tai atlieka per visus 1868 ir 1869 metus [2, p. 115]. M. Valančius dar ir anksčiau, iki spaudos panaikinimo, dažnai rašė Vilniaus generalgubernatoriui, primindamas, kad mokiniams katalikams šventomis ir karaliaus dienomis laikomos jų tikėjimo pamaldos ir vertinimas vaikščioti į pamaldas cerkvėn neturi jokio pagrindo – valstybės tolerancijos įstatymas neleidžia versti katalikus daryti to, kas prieštarauja jų tikėjimo tiesoms. Kaip nurodo kun. A. Alekna, M. Valančiui nepavyko apginti katalikų są-

žinės laisvės, dėl jos ilgai kovojo jo įpėdiniai, o ypač vyskupas Paliulionis; ilgai trukusi kova laimėta tik 1897 m., kai priverstinis katalikų mokinių varinėjimas karaliaus dienomis į stačiatikių pamaldas buvo nutrauktas [6, p. 78–82].

Visų M. Valančiaus brošiūrų tikslas – ne tik išryškinti Lietuvos žmonėms nepriimtinos primastos švietimo sistemos žalą, bet ir patarti, kaip vaduotis iš jos, kaip išvengti prigimčiai svetimos mokyklos ir joje dirbančių pašaukimo neturinčių mokytojų įtakos. Vyskupo rekomendacijos skirtos tėvams. Pirmia, vengti atiduoti savo vaikus į tokias mokyklas. Valančius aiškino, kad tikslingiau būtų mokėti baudas, negu leisti vaikus nudorinti. Antra, ištirti, ar mokytojai nespaudžia vaikų priimti svetimą tikėjimą. Tėvai turi padėti išsiugdyti atsparumą jam – tam tikslui būtina išmokyti vaikus savų poterių. Kita vertus, vyskupas, gilus psichologas, puikus auklėtojas, žinojo, kokia motinos meilės vaikui galia: „motinos balsas veikiau pakliūna į vaikų širdis, todėl ir jų pasikalbėjimas nebus be dvasiškos naudos“ [2, p. 49]. Turint galvoje okupantų veiksmus ir jų veiksmy padarinius Lietuvoje, natūraliai skamba grasinantis ir pražūtingas pasekmes prognozuojantis vyskupo išpėjimas motinoms: „Į tokią mokyklą, kur maskoliai neleidžia kunigui mokyti vaikų tikėjimo priedermių, kur kunigas suvisu neateina, neleiskite vaikų suvisu, nes pražudysite juos, o jūs patys už tai gausite ieškoti paties popiežiaus išrišimo“ [2, p. 49]. Trečia, savo susirinkimuose vals-

tiečiai turi nutarti, kad visos mokyklos, ne prie bažnyčių kaimuose įsteigtos, būtų perkeltos prie bažnyčių, o jei trukdytų tai padaryti – iš viso į jas vaikų neleisti. Ketvirta, paaugusių dukterų motinos neturėtų leisti į tas mokyklas, kur dirba nedori mokytojai.

Kovodamas už savo tikėjimo teises M. Valančius nebuvo originalus. Katalikų tikėjimą persekiojo ir anksčiau, caro Nikolajaus I valdymo metais, todėl Žemaičių vyskupas tik tęsė tą kovą.

Taigi susipažinę su M. Valančiaus knygos „Maskoliams katalikus persekiojant“ struktūra, parašymo aplinkybėmis ir pagrindinėmis idėjomis, galime konstatuoti jos reikšmingumą:

- knygą sudarančios po 1864 m. spaudos uždraudimo lietuvių kalba parašytos, Tilžėje išspausdintos ir Lietuvoje išplatintos brošiūros davė pradžią slaptajai spaudai;

- brošiūrose buvo nušviesta Lietuvos katalikų bažnyčios ir mokyklos būklė, parodyti tikrieji okupantų tikslai ir tiems tikslams realizuoti pasirinktos priemonės;

- okupantų tikslų ir uždavinių realizavimo vieta – mokykla, kur mokiniai buvo nudorinami ir nutautinami jų prigimčiai svetimų jiems primestu tikėjimu; prie to prisidėjo ir žemos dorovės, vietos papročių nepažįstančių ir vaikų gimtosios kalbos nemoکانčių mokytojų elgėsys;

- M. Valančiaus tikslas – įtaigiu ganytojo žodžiu paskatinti lietuvius boikotuoti caro valdininkų sukurtą mokyklų sistemą, prievarta primetamą tikėjimą.

Literatūra

1. Valančius M. Pastabos sau pačiam (sudarė J. Tumas-Vaižgantas). Klaipėda, 1929.

2. Valančius M. Maskoliams katalikus persekiojant (sudarė J. Tumas-Vaižgantas). Kaunas, 1929.

3. Jasaitis J. Motiejus Valančius. Kaunas, 1994.

4. Binkis K. Motiejus Valančius. Kaunas, 1935.

5. Biržiška V. Motiejus Valančius // Aleksandrynas. Čikaga, 1965. T. 3. P. 78–119.

6. Alekna A. Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius. Klaipėda, 1923.

Die Darstellung der Lage des Bildungswesens im okkupierten Land im Buch von M. Valančius „Die Russen verfolgen die Katholiken“

Zusammenfassung

In diesem Artikel werden die Umstände der Herausgabe des Buches, Struktur und Hauptideen besprochen. Das Buch besteht aus einigen Broschüren, die nach dem Verbot der litauischen Presse (1865) geschrieben wurden, dieses Buch wurde in Tilsit herausgegeben und in Litauen verbreitet. Da es an den Beweisen fehlte, ist der Bischof Motiejus Valančius nicht bestraft worden. Einige Priester haben Schaden gelitten, sie sind nach Sibirien verbannt worden.

Im Buch, das 1929 in Kaunas herausgegeben worden war, wurde die Lage der Schule und der katholischen Kirche in der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts geschildert, es werden die richtigen

Zwecke der Okkupanten gezeigt – die Litauer zu entnationalisieren.

Der Platz der Realisierung der Zwecke der Okkupanten waren die Schulen, wobei die Schüler entnationalisiert wurden und sie mußten den Glauben der orthodoxen anerkennen. Dazu diente das Verhalten der Lehrer, die keine Muttersprache konnten, die die Traditionen nicht konnten.

Das Ziel von M. Valančius war mit einem überzeugenden Wort Die Schulen zu boykottieren, die von den Zarenbeamten eröffnet worden waren, er wolte den mit Gewalt aufgezwungenen Glauben boykottieren.